

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Svetlana O.Arziqulov G.Atamuratova	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	G.Xusanova	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abduhamidov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abduhamidov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	H.Muqumova	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	M.Usmonov	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarni boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibaeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR TARIXI VA RIVOJLANISHI: O'ZBEKISTON MISOLIDA

A.Abdusamadov

Qo'qon universiteti HR departamenti boshlig'i,

D.Xo'jamurodov

Talabalarga xizmat ko'rsatish departamenti mutaxassisi

MAQOLA HAQIDA

ANNOTATSIYA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 16

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.838>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

fintech, P2P, regtech, sun'iy intellekt, blokcheyn

Ushbu maqolada moliyaviy texnologiyalar, moliyaviy xizmatlar to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoniga binoan "2017–2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" ning 3-bob 1-bo'limida Moliyaviy xizmatlari turlari va hajmini oshirish ko'zda tutilishi Fintech yo'nalishini rivojlantirish uchun katta qadam bo'ldi. Ushbu sohada rivojlanishni davom ettirish tariqasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoniga binoan "2022–2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" ning 25-maqasidida "Dasturiy mahsulotlar industriyasi hajmini 5 baravar, ularning eksportini esa 10 baravar oshirib, 500 million AQSh dollariga yetkazish" ko'zda tutilgan bo'lib, Fintech yo'nalishida faoliyat olib boruvchi barcha tashkilotlarga davlat (hukumat) tomonidan qo'llab-quvvatlanishi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Ushbu imkoniyatlar natijasi sifatida Jahon intellektual mulk tashkiloti tomonidan har yili o'tkaziladigan "Global innovatsiyalar indeksi" ning 2015-yilda chop etilgan hisobotiga asosan O'zbekiston 140 davlatlar orasidan 122 o'rinni egallagan edi. 2020-yilda 80 ta ko'rsatkichdan iborat Global Innovatsiyalar indeksida O'zbekiston 131 davlatlar orasida 93-o'rinni egallab quyidagi yo'nalishlarda ijobiy natijalarga erishdi: Institutlar (Institutions), Inson kapitali va tadqiqot (Human capital & research), Infrazuzilma (Infrastructure), bilimlar iqtisodiyoti va texnologiyalari natijalari (Knowledge & technology outputs) va ijodiy ish unumdorligi Creative outputs)2. Bugungi kunda, Global innovatsiyalar indeksining 2022-yilgi hisobotiga binoan O'zbekistonning pog'onasi yana 11 taga ko'tarilib 82-o'rinni, Markaziy va Janubiy Osiyo region bo'yicha esa 3-o'rinni egalladi.

Fintech (moliyaviy texnologiya) – moliyaviy xizmatlar va kompaniyalarga biznesning moliyaviy tomonlarini boshqarishda yordam beradigan texnologiyalar. Bularga quyidagilar kiradi: dasturiy ta'minot, ilovalar, jarayonlar va biznes modellari.

Fintech, shuningdek, kompaniyalar mijozlarning didi va mablag'lari uchun an'anaviy moliya institutlari bilan raqobat qilish uchun yangi moliyaviy texnologiyalar va yechimlardan foydalanadigan sanoat deb ataladi. Ko'pincha bu o'z xizmatlarini yaxshilash uchun fintech vositalaridan foydalanadigan texnologik startaplar va kompaniyalardir. Misol uchun, Xitoyning WeChat – bu Tencent xoldingining ilovalari to'plami. Ushbu platformada "WeChat to'lovlari" operiyasi mavjud bo'lib, har 5-foydalanuvchi (har oyda 889 million kishi ilovadan foydalanadi) o'z bank kartasini ulagan va "Hamyon", barcha tijorat funksiyalari va savdo hisoblariga kirish huquqiga ega. Ular o'z smartfonlari orqali ko'plab offlayn yoki onlayn tovarlar va xizmatlarni to'lashda yordam beradi.

Ilgari fintech faqat moliya institutlarining ichki ishlanmalari kontekstida qabul qilingan. Endi u moliyaviy xizmatlar iste'molchisiga imkon qadar yaqin, chunki u barcha onlayn operatsiyalar – pul o'tkazmalaridan tortib kommunal to'lovlargacha asoslanadi.

Fintech – moliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash uchun texnologiyadan foydalanadigan rivojlanayotgan sanoat. Mobil banking, investitsiya, onlayn kreditlash va kriptovalyutalar uchun smartfonlardan

foydalanish moliyaviy xizmatlarni keng jamoatchilikka yanada qulayroq qilishga qaratilgan texnologiyalarga misoldir.

Moliyaviy texnologiya kompaniyalari mavjud kompaniyalar tomonidan taqdim etiladigan moliyaviy xizmatlarni almashtirish yoki ularidan foydalanishni kengaytirishga harakat qilayotgan boshlang'ich va tashkil etilgan moliyaviy institutlar va texnologiya kompaniyalaridan iborat.

Fintech bu raqamli texnologiyalar va moliyaning tobora kengayib borayotgan integratsiyasini o'z ichiga olgan innovatsiya sifatida ta'riflanadi. Bunday integratsiya, odatda, yangi biznes modellari yoki hatto yangi biznesga olib kelishi mumkin bo'lgan turli biznes vaziyatlarga javoban texnologik yechimlarni taklif qilish orqali iste'molchilar va korxonalar moliyaviy xizmatlardan foydalanish, yetkazib berishni yaxshilash va avtomatlashtirishga qaratilgan.

Ushbu atama, shuningdek, bunday innovatsion moliyaviy mahsulotlar, xizmatlarni yaratuvchi va taqdim etuvchi firmalarga nisbatan qo'llaniladi.

Fintech iste'molchilar va kompaniyalarga moliyaviy operatsiyalarini yanada samarali boshqarishda yordam berish uchun texnologiya vositalaridan foydalanadi. Dastlab, fintech xizmatlaridan foydalanish faqat ish stoli va noutbuklar bilan cheklangan edi, ammo smartfonlardan tobora ko'proq foydalanilmoqda.

Ushbu moliyaviy texnologiyalarni qo'llab-quvvatlaydigan vositalar ko'plab iste'molchilar o'z moliyalarini kuzatish, boshqarish va soddalashtirish usullarini o'zgartirmoqda. Har yili butun dunyo bo'ylab ko'proq odamlar fintechdan foydalanilmoqda.

Mobil to'lov ilovalaridan tortib sug'urta va investitsiya kompaniyalarigacha fintech an'anaviy moliya va bank industriyasini buzdi. U o'sib borishi bilan an'anaviy moliya institutlarining mavjudligiga tahdid soladi. Fintech sanoatining bir necha yillik rivojlanishi davomida kompaniyalar faoliyat yuritadigan o'ndan ortiq toifalar paydo bo'ldi:

- shaxsiy moliya;
- to'lovlar;
- qarz berish;
- pul o'tkazmalari;
- investitsion platformalar;
- xavfsizlik;
- P2P fintech (Peer to Peer texnologiyalar);
- katta ma'lumotlarni tahlil qilish (Big data);
- regtech;
- insuretech;
- sun'iy intellekt;
- kraudfanding (crowdfunding);
- neobanklar;
- kriptovalyutalar;
- ijtimoiy savdo;
- blokcheyn va boshqalar.

To'lovlar fintech vositalari bo'lib, 2 milliard odamning asosiy moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatini berish orqali muammosini hal qiladi. Mobil internet, smartfonlar va moliyaviy

operatsiyalarga ilg'or yondashuvlar hatto bank muassasalari mavjud bo'lmagan joylarda ham moliyaviy to'lovlardan foydalanish imkonini beradi.

Kreditlash banklar ishtirokisiz kredit berish imkoniyatiga asoslangan eng mashhur yo'nalishlardan biridir. Startaplar taqsimlangan daftarlar asosida ishlaydi, iste'mol, biznes sektorlaridagi kreditdorlar va qarz oluvchilarga foydali hamkorlik qilishga yordam beradi.

Banklar uzoq vaqtdan beri qarz oluvchilar uchun yagona imkoniyat bo'lib kelgan, ammo kredit qobiliyati past bo'lganlar yoki jarayonni soddalashtirmoqchi bo'lganlar uchun fintech boshqa variantni taqdim etdi. Moliyaviy inqirozdan so'ng banklar ko'rib chiqib iste'molchilarning kredit bozoriga kirishiga to'sqinlik qilib, kredit berishdan bosh tortdilar. Boshqa risklarni baholash vositasi bilan qurollangan Fintech kompaniyalari talabni qondirish uchun qadam tashladilar.

Adabiyotlar tahlili. Moliyaviy texnologiyalarni rivojlantirish borasida shu kunga qadar qator izlanishlar amaga oshirilgan. Jumladan, Fribourg menejment maktabi professori **Patrik Shuffel** so'nggi qirq yil ichida chop etilgan 200 dan ortiq ilmiy maqolalarni ko'rib chiqib, Fintech atamasini ko'rib chiqib, quyidagi ta'rifni berdi: "Fintech – moliyaviy ko'rsatkichlarni yaxshilash uchun texnologiyadan foydalanadigan rivojlanayotgan moliyaviy sanoatdir"¹.

Fintech – bu moliyaviy xizmatlarni taqdim etish va ulardan foydalanishni yaxshilash, avtomatlashtirishga qaratilgan yangi texnologiya (Al-Okaily 2021).²

Fintech korxonalariga o'z biznes modellarini qayta ko'rib chiqishda yoki hatto yangi biznes taklif qilishda yordam berishda innovatsion ma'lumotnoma bo'lib xizmat qilishi mumkin (Leong & Sung, 2018)³. Fintech, shuningdek, ilg'or texnologiyalardan foydalanigan holda moliyaviy xizmatlar ko'rsatadigan korxonalariga ham murojaat qilishi mumkin. Bank va moliya sanoati uchun maxsus yaratilgan raqamli tovarlar va xizmatlarni taklif qilishdan tashqari, fintech sug'urtani tarqatish uchun ham mas'uldir. Ushbu fintechlar tez-tez InsurTechs deb ataladi. Bundan tashqari, u moliyaviy xizmatlar provayderlariga texnik yordam taklif qilish kabi turli xil uchinchi tomon xizmatlarini taqdim etishi mumkin (Al-Mudimigh & Anshari, 2020; Dorfleitner va boshq., 2017).⁴ To'lovlar, boylikni boshqarish, kraudfanding, kreditlash, kapital bozorlari va sug'urta xizmatlari oltita fintech biznes modeli sifatida aniqlangan (Giglio, 2022).⁵

Yana boshqa tadqiqotchilar – **Irene Aldridge** va **Stiv Kravtsov** sug'urta avtomatizatsiyasi (ko'pincha InsurTech deb ataladi)⁶, savdo va risklarni boshqarish kabi fintech tarqalayotgan bir qancha sohalarga ishora qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolaning metodologiyasida kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, qiyosiy tahlil qilish, nazariy izohlash usullaridan keng foydalanildi. Bundan tashqari, maqolaning ilmiy asosini xalqaro standartlar va normativ hujjatlar tashkil etadi. Hujjatlar, mahalliy va xorijiy mamlakatlar olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ma'lumotlari, ilmiy nashrlardan ham keng miqyosda foydalanildi.

Tahlil va natijalar. Fintech g'oyasi birinchi marta 1950-yilda Diners Club kredit karta to'lov tizimi ko'rinishida o'z ifodasini topgan. U o'yin-kulgi va sayohatlar uchun to'lovga qaratilgan edi va uning asoschilaridan biri Frenk Maknamaraning Nyu-York restoranida kechki ovqat uchun pul to'lash uchun puli yo'qligi sababli paydo bo'ldi. Keyin birinchi bank kredit kartasi keldi. 50-60-yillarda yoqilg'i quyish shoxobchalari, supermarketlar va jamoat transportida o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish punktlari bankomatlarining paydo bo'lishi uchun sharoit yaratdi. 70-yillarda birinchi elektron savdo paydo bo'ldi. 1980-yillarda katta ma'lumotlar o'zining birinchi qadamlarini qo'ydi va Piter Nayt o'zining Sunday Times gazetasidagi maqolasida birinchi marta fintech so'zini eslatib o'tadi. U ularga elektron pochtasiga o'zgartirish kiritgan botni tasvirlab berdi.

2008-yilgi global inqiroz moliya sohasidagi o'zgarishlarning katalizatori bo'ldi. Odamlar eski formatdagi banklarga ishonishni to'xtatdilar. Ularning iltimosiga ko'ra, mijozlarning ehtiyojlari, ortib borayotgan talablarini qondira oladigan startaplar va yangi biznes modellari paydo bo'la boshladi. Yirik korporatsiyalar e'tiborini fintechga qaratdi va bu sohaga sarmoya kiritma boshladi.

Moliyaviy texnologiya moliyaviy operatsiyalar bilan bog'liq bo'lgan har qanday innovatsiyaga, xoh u shaxsiy, xoh biznesda foydalanish uchun qo'llaniladi. Kredit karta (1950-yillar) va

bankomatlar (1960-yillar) paydo bo'lishi bilan boshlangan moliyaviy texnologiya o'shandan beri bizning dunyomizni vayron qildi.

Ilgari texnologiya faqat banklar yoki birja savdo kompaniyalarining orqa ofis operatsiyalariga taalluqli bo'lgan vaqtlar bo'lgan. Internet portlashi va mobil kompyuterlarning o'sishi fintechning davom etayotgan global inqilobga aylanishiga olib keldi.

Fintech haqiqatan ham bugungi raqamli dunyoda muhim o'rin egalladi. Shaxsiy va tijorat moliyalashtirish uchun mustahkam texnologik vositalar oilasining kengayishi bilan uning qo'llanilishi va ta'siri ortadi.

Fintech sohasidagi yutuqlarning uzoq zanjiri naqd pulsiz jamiyatning kuchli konsepsiyasini keltirib chiqardi. Deyarli hamma bu haqda uzoq vaqtdan beri gapiradi. Ammo belgilar biz kutilganidan ko'ra ko'proq vaqt davomida naqd pul bilan bo'lishimizni ko'rsatadi.

Fintech naqd pulsiz dunyoni haqiqatga aylantirishda muhim rol o'ynaydi. Texnologiyaning moliyaviy dunyoni o'zgartirayotgan jadal sur'atlarini hisobga olsak, moliyaviy texnologiyadagi keyingi yutuqlar biznes va moliya sohasida sezilarli yaxshilanishlarga olib kelishi mumkin.

Ribbit Capital 250 ta kompaniyadagi eng faol yirik investor hisoblanadi. 2021-yilda Fintech, 2016-yildan beri 62 ta bitimga sarmoya kiritgan. 2019-yildan beri Ribbit ishtirok etadi Klarna - Fintech 250 ro'yxatidagi eng yaxshi moliyalashtirilgan kompaniya 2010-yildan buyon 26 raund orqali 3,5 milliard dollarga yaqin mablag' to'pladi. O'zbekistonda moliya bozorining rivojlanishidagi moliyaviy texnologiya tendensiyalari oxirgi 3 yil shuni ko'rsatadiki, quyidagilar ishlab chiqilgan va amalga oshirilmoqda: – 2 ta Humo va Uzcard to'lov xizmatlari; –10 dan ortiq to'lov kompaniyalari (2 tasi telekommunikatsiyalarga tegishli kompaniyalar); – 28 dan ortiq mobil bank ilovalari; – 1 ta raqamli bank. Asosiy ishtirokchilar Uzcard va Humo karta provayderlaridir. BOSING Payme va PAYNET bankdan tashqari to'lov provayderlari qatoriga kiradi.

Fintech firmasi nima qiladi? Texnologiyadan foydalanadimi, fintech firmasi tomonidan moliyaviy xizmatlar provayderi? Ushbu bo'limda ro'yxatlar mavjud. Fintech kompaniyalarini an'anaviy kompaniyalardan ajratib turadigan asosiy xususiyatlar: Birinchidan, fintech kompaniyalari yumshoq ma'lumotlardan emas, balki katta ma'lumotlardan foydalanadilar. Ikkinchidan, an'anaviy yetkazib beruvchilarni almashtirish yoki vositachilik qilish orqali moliyaviy xizmatlar, fintech firmalari bevosita integratsiyalasha oladi. Uchinchidan, moliyaviy texnologiyalar sanoati sezilarli darajada katalizator bo'ldi. Misol uchun, fintech kompaniyalari komissiyasiz savdolarni taklif qila boshlaganlarida platformalar, an'anaviy brokerlar ham majbur bo'ldi. Kirish qismida aytib o'tilganidek, asosiy (amalg oshirilgan va potensial) fintechning afzalliklari quyidagilardan iborat: taklif qilish qobiliyati iste'molchilarga arzonlashtirilgan narxlarda turli xil moliyaviy xizmatlarni taklif qilish ilgari bank xizmatlaridan foydalana olmagan aholi qatlamlariga xizmatlar;

– moliyaviy xizmatlarda innovatsiyalar va bozor samaradorligini oshirish, moliyaviy bozorlar. Filippon (2019) ma'lumotlariga ko'ra, moliyaviy xizmatlar narxi AQShda brokerlik so'nggi 130 yilda doimiy ravishda yuqori bo'lib qoldi. Bunday operatsiyalarning o'rtacha qiymati aktivlar qiymatining taxminan 2% ni tashkil etdi.

Moliyaviy texnologiya sanoati minglab startaplardan, texnologiyadan iborat kompaniyalar, infratuzilma ishtirokchilari va an'anaviy moliya institutlari, moliyaviy xizmatlar sanoatining deyarli barcha segmentlarida ishlaydiganlar. Har birida mashhur kompaniyalarga ega bo'lgan ba'zi yirik segmentlar quyida keltirilgan. Bu yerda sanab o'tilgan kompaniyalar turli joylarda joylashgan yetuklik bosqichlari, shuningdek, bozor bahosi – kichik va yangi startaplardan tortib to bozor kapitallashuvi yuzlab milliardlab tan olingan sanoat gigantlari.

Kreditlash sohasida

- ✓ Lending Club
- ✓ SoFi
- ✓ Kabbage
- ✓ Prosper
- ✓ OnDeck

Jamg'arma, investitsiyalar va moliyaviy rejalashtirish sohasida

- ✓ Wealthfront
- ✓ Betterment

¹ Patrick Schueffel. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech // Journal of Innovation Management.

² Albarrak, M. S., & Alokley, S. A. (2021). FinTech: Ecosystem, Opportunities and Challenges in Saudi Arabia. Journal of Risk and Financial Management, 14(10), 460.

³ Lee, I., & Shin, Y. J. (2018). Fintech: Ecosystem, Business Models, Investment Decisions, and Challenges. Business Horizons, 61(1), 35-46.

⁴ Al-Mudimigh, A., & Anshari, M. (2020). Financial Technology and Innovative Financial Inclusion. Financial Technology and Disruptive Innovation in ASEAN, pp. 119-129.

⁵ Giglio, F. (2022). Fintech: A Literature Review. International Business Research, 15(1), 80-85. Canadian Center of Science and Education.

⁶ Павел Самиев. Хороший клиент — довольный клиент, или Зачем Insure нужен Tech // «Банки.ру» Хороший клиент — довольный клиент, или Зачем Insure нужен Tech | Банк.ру (banki.ru)

- ✓ Future Advisor
 - ✓ Personal Capital
- Raqamli to'lovlar sohasida
- ✓ PayPal
 - ✓ Google
 - ✓ Apple Pay
 - ✓ Square
 - ✓ Seamless

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bartlett, R., Morse, A., Stanton, R. va Wallace, N. (2019). Maydondagi diskriminatsiya moliyaviy texnologiya davrida iste'mol krediti (No w25943). Iqtisodiy tadqiqotlar milliy byurosi.
2. CBInsights. (2021). TheFintech 250: 2021 yilning eng yaxshi fintech kompaniyalari. <https://www.cbinsights.com/research/report/fintech-250-startups-mostpromising/>.
3. Ugli, B. K. F. (2024). THE IMPACTING FACTORS ON SMALL BUSINESS GROWTH. *Frontline Marketing, Management and Economics Journal*, 4(01), 24-36.

Xulosa va takliflar. Oldingi bo'limda tavsiflangan imtiyozlar juda katta bo'lsa-da, fintech iste'molchilar va tartibga soluvchilar uchun jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi. Iste'molchilar uchun ham birinchi va eng aniq muammo tartibga soluvchi organlar ma'lumotlar harakati bilan bog'liq. AQSHning yirik moliyaviy kompaniyalaridagi ma'lumotlar so'ngi yillarda mustahkamlandi. Ikkinchi muammo, unga xos bo'lgan potensial tarafkashlik bilan bog'liq. Tadqiqotlar algoritmgaga asoslangan qaror qabul qilish mumkinligini ko'rsatdi.

4. Moliyaviy barqarorlik kengashi, "Fintech," n.d. <https://www.fsb.org/work-of-the-fsb/financial-innovation-and-structural-change/fintech/>.
5. Jiyanova N.E., Ikromov N.B. Moliyaviy texnologiyalarning roli va ta'siri moliya bozorining rivojlanish //Xalqaro molia va hisob dekabr, № 6 <https://www.interfinance.uz/uz/>
6. Fillippon, T. (2019). Fintech va moliyaviy inklyuziya haqida. Ish qog'ozi. Milliy Iqtisodiy tadqiqotlar byurosi.